

NEŠTANDARDNOSŤ NIE JE ROZPAČITOSŤ

PETER VOLEK, Katedra filozofie KU, Ružomberok

Vedecká recenzia by si mala všímať pozitívne i negatívne stránky recenzovaného diela. Medzi pozitívne patrí aj originalita, či už v zostavení jednotlivých častí do jedného usporiadaného celku, alebo vo vynájdení nových postupov, myšlienok atď. Okrem toho by mala postupovať racionálne, teda zdôvodňovať svoje tvrdenia, a nie emotívne. R. Cedzo vo svojej recenzii [4] mojej učebnice logiky a teórie vedy [13] nespĺňa dostatočne ani prvé, ani druhé kritérium vedeckej recenzie. Po prvé, všíma si iba negatívne stránky a ani tam nie je jeho kritika vždy dostatočne (alebo vôbec nie je) zdôvodnená. Nevšíma si napríklad to, že som sa pokúsil originálne spojiť filozofiu jazyka, logiku a teóriu vedy do jednej učebnice na základe súvisu problémov, ktoré analyzujú. Tým vzniklo originálne členenie mojej učebnice, pričom iba v spojení logiky a filozofie jazyka som bol ovplyvnený Löfflerom [11]. Originálne som sa snažil vypracovať aj niektoré kapitoly. Po druhé, niekedy sa Cedzo dá strhnúť k emotívnemu hodnoteniu bez toho, že by podal dostatočné vecné zdôvodnenie svojho názoru. Ako príklad môže slúžiť veta: “Znalcov dejín logiky musí pobaviť nedocenenie Fregeho za jeho odpsycho-logizovanie logiky, ktoré autor pripisuje Husserlovi, hoci ten k antipsycho-logizmu ‘konvertoval!’ až po Fregeho priateľskom písomnom upozornení.” ([4], 515) Napriek tomu si ale vážim jeho kritické poznámky a neznížim sa na emocionálnu reakciu. Preto som si svoju odpoveď dobre rozmýšľal a nereagoval som ihneď, ale až po určitom čase. Teraz sa pokúsím odpovedať na niektoré námietky, ktoré mi vyčíta.

Vo svojej odpovedi na námietky sa budem snažiť najprv odpovedať na niektoré výhrady v hodnotení niektorých názorov na dejiny logiky. Podľa neho sú niektoré výroky ohľadom hodnotenia niektorých autorov z dejín logiky pozoruhodné a dalo by sa s nimi polemizovať, medzi nimi aj moje hodnotenie sofistov. Sám však neudáva vždy argumenty na zdôvodnenie kritiky mojich názorov, napr. pri hodnotení sofistov. Moje hodnotenie sofistov vychádza z ich textov. Relativizmus pravdy zastával Protagoras: “Niektorí zaraďujú aj Protagora do skupinky filozofov, ktorí rušia kritérium poznania; tvrdí totiž, že všetky predstavy a domnienky sú pravdivé a že pravda patrí k relatívnym veciam, pretože všetko, čo si človek predstavuje alebo čo sa domnieva, je so zreteľom nášho aj skutočne pravdivé. Preto na začiatku *Vyvracajúcich* vyhlásil: ‘Mierou všetkých vecí je človek, jestvujúcich, že sú, a nejestvujúcich, že nie sú.’” ([11], 209) K podobnému výsledku pri analýze tohto posledného výroku dochádza aj Gahér, keď ho interpretuje v ústach Bonifáca ako logicky sporný ([7], 30 – 32), pričom z logicky sporného výroku možno odvodiť čokoľvek, čo je práve prejavom relativizmu. Okrem toho však Gahér pripúšťa aj inú

možnosť interpretácie, a to vyjadrenie presvedčenia alebo domnienky ([7], 33).

Hodnotenie významu niektorého filozofa alebo logika pre vývoj logiky sa dá určiť podľa jeho vplyvu. Bocheňski Aristotela práve za to vysoko hodnotí, dokonca ho považuje za najväčšieho logika v histórii ([2], 45) a zdôvodňuje to jednak jeho prvým náčrtom formálnej logiky, náčrtom dvoch alebo troch foriem a ich vypracovaním, veľkým vplyvom na logiku v jej dvetisícročných dejinách ([1], 47); a k tomu jeho názoru sa aj ja pridávam. Čo sa týka vplyvu Husserla na odpsychologizovanie logiky, tak si predsa myslím, že Husserl svojimi *Logickými skúmaniami* k tomu rozhodne prispel viac ako Frege v tom zmysle, že Husserlov bezprostredný vplyv bol väčší ako Fregeho ([9], 37 – 45). Pritom podľa Strökerovej Frege iba zosilnil Husserlov antipsychologizmus, ale ho nevyvolal, ako si to myslí Fiala ([5], XVIII) a zrejme aj Cedzo, lebo podnetom na antipsychologizmus u Husserla nebola až Fregeho recenzia jeho *Základov aritmetiky* [6], ale Husserlovo zaoberanie sa problémami algebry logiky a logického kalkulu krátko po vydaní *Základov aritmetiky* ([12], 14, pozn. 8).

Čo sa týka samotných príkladov, tie som dopracoval spolu s celým textom až v sťažených podmienkach rehabilitačného NRC v Kováčovej, kde som nemal taký pokoj a takých diskusných partnerov, aby som odstránil všetky chyby. Ale podobne sa chýb dopustil aj Cedzo pri nedôslednom čítaní učebnice. Upozorním len na niektoré. Napríklad v riešení príkladu 10 som sa mal dopustiť chyby, že pravdivé je tvrdenie “Každá konjunkcia s tautologickým členom je tautológia.” ([4], 516) Avšak v časti riešenia príkladov som výslovne napísal, že je to nepravdivé tvrdenie, a použil som na to aj tabuľku pravdivostných hodnôt ([13], 178). Takisto ďalšie chyby, ktoré mi vyčíta z cvičenia 17, vznikli tým, že si Cedzo pomýlil riadky. “Ďalším závažným nedostatkom je, že Volek nevie správne používať negátor: propozíciu *Niektorí teológovia sú naivní* navrhuje prepisovať ako $\neg(\forall x)(Cx \wedge Dx)$ namiesto $(\exists x)(Cx \wedge Dx)$, prípadne $\neg(\forall x)(Cx \wedge \neg Dx)$.” ([4], 517) Lenže pri pozornom sledovaní príkladov a riešení možno si všimnúť, že propozícia *Niektorí teológovia sú naivní* je príklad pod písmenom d) a jeho riešením je $(\exists x)(Tx \wedge Nx)$, čiže ide o správne riešenie ([13], 94, 182).

Príklad hneď z úvodu som prevzal s malými obmenami od Löfflera, kde som obmenil mená. Ani som bližšie neskúmal jeho zdôvodnenia, lebo som sa spoliehal na toto skriptum, ktoré prešlo aj recenzným konaním. Takisto mi v súvislosti s týmto príkladom a celou sériou príkladov z bežného chápania slova *logický* Cedzo vyčíta, že nepovažujem za logickú vetu, ktorá nemusí byť vždy pravdivá. Z toho Cedzo vyvodzuje, že za logické vety považujem zrejme len tautológie. Avšak ja tvrdím niečo iné: “Podobne ani veta (2) nemusí byť vždy pravdivá. V týchto vetách sa teda význam slova „logický“ nekryje s tým významom, ktorý sa používa v logike.” ([13], 6) Ja tu hovorím o význame slova “logický” použitého vo vetách, a nie o logických vetách.

K výčitke podobnosti odseku o aristotelovskej logike s Gahérovou formuláciou chcem uviesť len toľko, že na s. 86 sú uvedené všetky zdroje, z ktorých som používal materiál na túto kapitolu, a medzi nimi aj Gahér. Nechcel som udávať poznámky pri

každej vete, aby to nerušilo plynulosť čítania, ako to robí napr. aj Gahér, ktorý neuvádza pri použití Vennových diagramov, odkiaľ ich prevzal ([7], 53 – 56). Čitateľ si môže všimnúť, že som obohatil Gahérove formulácie aj o Eulerove diagramy. Okrem toho v úvode som spomenul, v ktorých kapitolách som sa najviac opieral o ktorých autorov, a v tomto postupoval aj Gahér podobne.

K Cedzovej kritike chápania znaku, delenia znakov a súvisu jazyka a znaku len toľko, že podrobnejšie je to uvedené u A. Kellera ([8], 32 – 41), z ktorého myšlienok som vychádzal. Náuka o znakoch skutočne patrí do semiotiky.

Celá koncepcia učebnica logiky vychádza z toho, že na RK CMBF UK sú určené 2 hodiny prednášok v 1. semestri na logiku, čiže asi 24 hodín, a teóriu vedy možno dať iba ako voliteľný predmet. Učebnica typu Gahéra je stavaná na neúmerne vyšší počet hodín. Preto som sa aj ja kvôli tomu, aby študenti pochopili aspoň základy, vzdal rozlišovania medzi termínmi a pojmami, úsudkami a výrokmi. Tento didaktický aspekt som uviedol aj v úvode, že niektoré zjednodušenia sú urobené z didaktického hľadiska. Snáď som niekedy text príliš nahustil cudzími pojmami, ale v prednáškach som sa snažil všetko vysvetliť.

Za ostatné pripomienky R. Cedza k nesprávnemu prepisu prirodzeného jazyka do logického som vďačný a uznávam ich oprávnenosť. Avšak aj sám sa dopustil toho, čo mi vyčíta, teda viacero nepresností a preklepov. Chcem len pripomenúť, že podobne aj v učebnici Buchera [3], ktorá vyšla v renomovanom vydavateľstve de Gruyter, sa vyskytlo nesmierne množstvo chýb, z ktorých niektoré boli opravené v pripojenom zozname chýb a správnych zápisov, ale ďalšie sa mi podarilo nájsť pri podrobnom študovaní textu a cvičení. Tým chcem len poukázať na to, že podobné prípady sa stávajú a z množstva chýb sa ešte nemusí odvodiť rozpačitosť, neznalosť logiky alebo bezcennosť učebnice logiky, ako to vyznieva z recenzie R. Cedza, ktorý na nej nenachádza nič pozitívne.

LITERATÚRA

- [1] BOCHĚNSKI, J. M.: *Formale Logik*. Freiburg-München, Alber 2002, 5. vyd. (1. vyd. 1956).
- [2] BOCHĚNSKI, J.: *Mezi logikou a vírou*. Brno, Barristel & Principal 2001.
- [3] BUCHER, Th.: *Einführung in die angewandte Logik*. Berlin-New York, De Gruyter 1987.
- [4] CEDZO, R.: "Rozpačitý úvod do logiky." In: *Filozofia*, roč. 56, 2001, č. 7, s. 513 – 518.
- [5] FIALA, J.: "Úvod." In: FIALA, J. (ed.): *Analytická filosofie. Druhá čítanka*. OPS Praha - ZČU Plzeň 2001, s. IX – XLII.
- [6] FREGE, G.: "Recenze Husserlovy Filozofie aritmetiky." In: FIALA, J. (ed.): *Analytická filosofie. Druhá čítanka*. OPS Praha – ZČU Plzeň 2001, s. 33 – 53.
- [7] GAHÉR, F.: *Logika pre každého*. Bratislava, Iris 1998, 2. rozš. vyd. (1. vyd. 1994).
- [8] KELLER, A.: *Sprachphilosophie*. Alber, Freiburg im Br. – München 1989, 2. rozš. vyd. (1. vyd. 1979).

- [9] KOLMAN, V.: *Logika Gottloba Frega*. Praha, Filosofia 2002.
- [10] LÖFFLER, W.: *Einführung in die Logik und Sprachphilosophie*. Innsbruck, Skriptum 1994.
- [11] MARTINKA, J. (ed.): *Predsokratovci a Platón*. Bratislava, Iris 1998.
- [12] STRÖKER, E.: *Husserls Werk. Zur Ausgabe der Gesammelten Schriften. Register*. Hamburg, Meiner 1992.
- [13] VOLEK, P.: *Úvod do logiky a teórie vedy*. Bratislava, Update Studio 1999.

doc. PhDr. Peter Volek, PhD.
Katedra filozofie
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hrabovská 1
034 01 Ružomberok
SR
Peter.Volek@fphil.ku.sk